

Duits gifgas laat sporen na

Gelderlander
24 nov. 1990

Door Lucas van der Hoeven

IG-Farben (Intressen Gemeinschaft-Farben), een bedrijf dat sinds 1945 in liquidatie verkeert, houdt er toch nog steeds een beursnotering in Frankfurt op na. Onlangs diende de firma een claim in om haar geconfisceerde fabrieksterreinen in de voormalige DDR - Leuna en Buna - op te eisen.

Het ergerlijke aan deze zaak is dat het beruchte bedrijf nog steeds bestaat, alhoewel het door het Neurenbergse oorlogstribunaal in 1947 werd ontbonden. Nog erger is de onbeschaamheid over de eigen rol tijdens de oorlog. Op de gronden waarop IG-Farben aanspraak maakt, kreeg de bloedigste naziterreur vorm.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog bouwde de Duitse chemische monopolist er een fabriek om kunststoffen banden en kunstmatige benzine te produceren: militair strategisch goederen. Buna zou de grootste chemische IG-Farbenfabriek worden in Hitler-Duitsland. Voor de opbouw en productie 'huurde' men werkkrachten uit het ernaast gelegen concentratiekamp Auschwitz.

Onder erbarmelijke omstandigheden, opgejaagd door criminele kampopzichters en overgeleverd aan de willekeur van Himmlers SS-eliteregiment, dienden joden en politieke gevangenen aan de opbouw te werken. De karige rantsoenen vulden het dagelijkse calorieën-verbruik maar zeer ten dele aan. Nadat alle werkkraft uit hen was geperst, selecteerde de SS hen voor de gaskamers.

Zyklon-B

Macaber genoeg gebruikte men voor de vergassing in die kampen Zyklon-B van de firma Degesch, eveneens een dochterbedrijf van IG-Farben. Deze Zyklon-B distributie vond plaats onder verantwoordelijkheid van J. Mrugowsky, hoofd van het hygiënisch instituut van de Waffen-SS.

Met hem werden zeven andere Duitse artsen na de oorlog tijdens

Het Duitse bedrijf IG-Farben, berucht om zijn rol in de Tweede Wereldoorlog, eist zijn fabrieksterreinen in de voormalige DDR op. Een onbeschaamheid, vindt drs. Lucas van der Hoeven. Ergerlijk noemt hij ook het feit dat Duitse bedrijven de afgelopen jaren nog steeds dik verdienen aan de handel in gif- en strijdgassen. Er moet volgens hem een strikter toezicht van de Europese Gemeenschap komen op verboden exporten naar onder meer Irak, Iran en Libië.

de Neurenbergse artsenprocessen tot de strop veroordeeld. Volgens een recente Zwitserse studie naar het functioneren van het Rode Kruis tijdens de Tweede Wereldoorlog zou men het Zyklon-B-gas met vrachtwagens van deze organisatie hebben vervoerd.

Daarnaast leverde IG-Farben antityphus- en slaappillen voor experimenten op gevangenen van Buchenwald en Auschwitz door SS-'doktoren'. Zo voerde dr. H. Vetter, voormalig Bayer-employé, proeven uit met typhus, sulfamedicamenten en andere preparaten. De middelen hadden geen enkele geneeskundige eigenschap en joegen honderden weerlozen de dood in. De bedrijfsleiding van Bayer moet ervan geweten hebben.

Weer in functie

Na de oorlog veroordeelde het Neurenbergse tribunaal IG-Farben voor haar medeplichtigheid. Tevens ontbond men de onderneming in de oorspronkelijke bedrijven Hoechst, Bayer, BASF en Agfa. Tijdens het proces kregen twaalf bestuursleden gevangenisstraffen opgelegd. Niemand van hen mocht ooit nog een functie in de opgedeelde bedrijven bekleden.

Dat gebeurde echter uiteindelijk wel. In 1956 benoemde Hoechst F. Jaehne tot lid van de adviesraad. Bayer stelde in 1956 F. ter Meer aan als voorzitter van de directie.

Sindsdien gaat het de afzonderlijke producenten uitstekend. De rendementen liggen op een zeer hoog peil. Deze tak van industrie behaalt - sinds haar ontstaan, honderd jaar geleden - winsten die hoger liggen dan in andere industrietakken. In Europa loopt de winstgevendheid uiteen van vijf procent in Frankrijk tot 35 procent in Groot-Brittannië. Deze opbrengst realiseert men zelfs bij een leegstand van een kwart tot de helft van de geïnstalleerde productiecapaciteit.

De vroegere kartel-verbintenis van de vier ondernemingen verleidt hen nog steeds tot het maken van afspraken over marktopdeling en winstaandelen. Zij worden dan ook bijna jaarlijks vanwege ongeoorloofde handelspraktijken beschuldigd. Regelmatig veroordeelt de antikartelcommissie van de Europese Gemeenschap de ondernemingen wegens ongeoorloofde marktafspraken. Van de jaarlijkse vierhonderd miljoen gulden aan boetes die de EG oplegt voor dit soort delicten, neemt de Europese chemische industrie driekwart voor haar rekening. Onder de aangeklaagde bedrijven zijn Hoechst, Bayer en BASF.

Maar ook hun positieve invloed op de ontwikkelingen van de afgelopen eeuw is groot geweest. Deze producenten brachten veel heilzame middelen op de markt, zoals aspirine (1899) en anti-syfilis (1908). Verder ontdekte Habler (Nobelprijswinnaar) een procédé om kunstmest te produceren, waardoor de landbouwproductie enorm kon toenemen.

Helaas plegen dezelfde industriëlen nog steeds wandaden. Zo produceerde Bayer het eerste militaire strijdgas chloorkoolenoxyde. Tijdens de Eerste Wereldoorlog, bij de slag om Yperen, maakte dit nieuwe aanvalswapen binnen 24 uur vijftienduizend slachtoffers; vijftienduizend van hen gingen eraan dood.

Het is uiterst tragisch dat zowel de BRD als de voormalige DDR deze kennis 75 jaar later nog steeds te gelde maakt. Zo exporteerden beide staten de laatste jaren complete strijdgasfabrieken aan Libië, Iran en Irak.

DE DISCUSSIE



Bayer leverde aan Iran tussen 1985 en 1988 een installatie voor de productie van fenitrothion, een fosforhoudende organische verbinding. Ook andere Duitse producenten profiteren van de toegenomen belangstelling voor de 'A-bom voor arme landen'. Het Hamburgse bedrijf WET (Water Engineering Trading) leverde machines voor de fabricage van het zenuwgas tabun en sarin aan Irak. De DDR verleende Khadaffi en Hussein hand- en spandiensten bij de ontwikkeling van dit chemische wapen.

Nederlandse bedrijven gaan evenmin vrijuit. Volgens een BBC-documentaire uit 1985 zou het Arnhemse verkoopbedrijf Melchemie chemische grondstoffen voor de fabricage hebben geleverd. In de Iraans-Iraakse oorlog zette Hussein het gifgaswapen in tegen

Iraanse soldaten en weerloze Koerden in noordelijk Irak.

De bittere ironie van al deze bewapeningsactiviteiten is het risico dat de Verenigde Staten en hun Europese bondgenoten lopen. Men dreigt in het geval van een Golfoorlog het slachtoffer te worden van de exportpraktijken van de eigen inheemse industrie.

Deze levensgevaarlijke uitvoer heeft de Duitse douane opgespoord noch tegengehouden. De Duitse en Nederlandse industrie blijken in staat de bestaande exportvergunningen-procedures te omzeilen of te negeren.

Nu het verdrag tussen de VS en de Sovjet-Unie over de vernietiging van chemische wapens wordt uitgevoerd, wordt het tijd dat alle andere landen kennis en materialenleveringen voor de fabricage van gifgaswapens stopzetten.

Zal de Duitse overheid, na bijna 75 jaar productie van chemisch wapentuig, eindelijk stappen tegen haar levensgevaarlijke exporteurs ondernemen? Dient er binnen het kader van Europa 1992 niet een strikter EG-toezicht op verboden exporten te komen?

En zou, tenslotte, IG-Farben er niet beter aan doen, haar aanspraken of voormalige fabrieksterreinen te laten varen? Of, als men dat niet kan, minstens de grond ter beschikking stellen van een fonds ter ondersteuning van de voormalige kampbewoners? Zij ontvingen tot op heden geen enkele schade-loosstelling, maar gaan nog wel gebukt onder de oorlogstrauma's.

Drs. L.F.M. van der Hoeven is sociaal-wetenschapper en doet onder meer onderzoek naar de farmaceutische industrie.